

Խ. ԱՐՈՎՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ
УЧЕНЫЕ ЗАПИСКИ АРМЯНСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО
ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА ИМ. Х. АБОВЯНА

Հումանիտար գիտություններ № 1-2 (26-27) 2016 Гуманитарные науки

ՀՏԴ 93/94

ԻՏԱԼԻԱՅԻ ՀԱՎԱԿՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԿԻԼԻԿԻԱՅԻ ՆԿԱՏՄԱՍԲ
ԱՌԱՋԻՆ ԱՇԽԱՐՀԱՄԱՐՏԻ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ
Ս. Ա. ՊՈԴՈՍՅԱՆ

Խ. Արովյանի անվան հայկական պետական մանկավարժական
համալսարան, 0010, Երևան, Տիգրան Մեծի, 17
e-mail: poghosyansamvel@yahoo.com

Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին Անտանտի տերություններն ակտիվորեն քննարկում էին օսմանյան ժառանգության բաժանման հարցը: Դա լուրջ հակասությունների պատճառ դարձավ դաշնակիցների միջև: Իզուր չէ, որ չնայած 1914 թվականից քննարկվում էր օսմանյան տարածքների բաժանման հարցը, եղան բազմաթիվ հայտարարություններ ու խոստումներ, գաղտնի համաձայնագրեր, սակայն այդպես էլ վերջնական եզրահանգման չեկան, և պատերազմից հետո վեճերը շարունակվեցին:

Մեր ուսումնասիրության խնդիրն է՝ լուսաբանել իտալական նկրտումները Կիլիկիայի նկատմամբ, որը բավարար չափով չի ուսումնասիրվել պատմագիտության կողմից:

Բանալի բառեր. Առաջին աշխարհամարտ, Կիլիկիա, ֆրանս-իտալական հակասություններ, Իտալիայի հավակնություններ, Լոնդոնի համաձայնագիր, Մեն ժան դե Մորիենի համաձայնագիր:

Ներկայացված է խմբագրություն 16.12.2015թ:

Միջերկրականի հյուսիսարևելյան ափին գտնվող Կիլիկիան հարուստ էր հանածոներով, բարձրարժեք մշակաբույսերով, ուներ ռազմավարական կարևոր դիրք. այնտեղով էր անցնում Բեռլին - Բաղդադ երկաթուղին, իսկ նրա նավահանգիստները թույլ էին տալիս վերահսկել Միջերկրականի արևելքի ծովային առևտուրն ու ռազմածովային ճանապարհները: Բնական է, որ նման հարուստ և կարևոր երկրամասի նկատմամբ մեծ էր գաղութային տերությունների ախորժակը:

Մեր ուսումնասիրության մեջ լուսաբանել ենք Կիլիկիայի նկատմամբ Իտալիայի հավակնությունները և դրանց հետևանքով առաջ եկած սուր տարաձայնությունները Անտանտի դաշնակից երկրների միջև: Հետազոտության նպատակն է բացահայտել և ներկայացնել հիմնախնդիրն ամբողջությամբ: Հայ պատմագիտության մեջ այս հարցը գիտական ուսումնասիրության չի ենթարկվել: Օտարալեզու գիտական գրականության մեջ նույնպես գրեթե չեն կատարվել ուսումնասիրություններ թեմայի վերաբերյալ: Բացառություն է Պոլ Հելմրիխի մեծարժեք հոդվածը [8], որտեղ լուսաբանված են Սեն Ժան դե Մորիենի համաձայնագիրը և դրան նախորդող բանակցությունները: Սակայն այդտեղ ևս ամբողջությամբ չեն ուսումնասիրված իտալական նկրտումները:

Հաշվի առնելով թեմայի անբավարար ուսումնասիրվածությունը՝ ներկայացրել ենք այս հետազոտությունը, որպեսզի գիտական շրջանառության մեջ մտնի հայկական Կիլիկիայի նկատմամբ Առաջին աշխարհամարտի տարիներին տեղի ունեցած դիվանագիտական պայքարի նաև այս դրվագը:

Պատերազմի սկզբից նեթ Ֆրանսիան դաշնակիցներին տեղեկացրեց Կիլիկիայի նկատմամբ ունեցած հավակնությունների մասին: Չնայած բրիտանացիները անտարբեր չէին Ալեքսանդրետի նավահանգստի նկատմամբ, սակայն ստիպված էին չբարձրաձայնել այդ մասին՝ ֆրանսիացիներին չնեղացնելու համար: Ռուսաստանը նույնպես որոշակի հույսեր էր փայփայում, որ Արևմտյան Հայաստանի և Կիլիկիայի վրայով կարող է դուրս գալ Միջերկրական [1, էջ 144]: Սակայն, երբ բրիտանացիներն ու ֆրանսիացիները հավաստիացումներ տվեցին, որ Կ. Պոլիսն ու նեղուցները անցնելու են Ռուսաստանին, վերջինս դրա դիմաց ճանաչեց Ֆրանսիայի իրավունքները Կիլիկիայում: Այսպիսով՝ 1915 թ. գարնանից Ռուսաստանը և Բրիտանիան փաստացիորեն ճանաչեցին Ֆրանսիայի իրավունքները Կիլիկիայի նկատմամբ:

Անտանտին միանալու դիմաց որոշակի խոստումներ տրվեցին նաև Իտալիային: Վերջինս հավակնություններ էր ցույց տվել միայն Փոքր Ասիայի հարավարևմտյան տարածքների նկատմամբ:

1915 թ. ապրիլի 26-ին ստորագրվեց Լոնդոնի գաղտնի համաձայնագիրը [5, էջ 84 - 85], որը որոշ չափով հստակեցրեց այդ չորս տերությունների հավակնություններն օսմանյան ժառանգության բաժանման հարցում: Ըստ դրա՝

- Ռուսաստանին էին անցնելու Կ. Պոլիսը, նեղուցները և շրջակա որոշ տարածքներ, Արևմտյան Հայաստանի մի մասը՝ Վանը, Բիթլիսը, Էրզրումը, Տրապիզոնը:

- Ֆրանսիան ստանալու էր Սիրիան և Կիլիկիան:

• Մեծ Բրիտանիայի ազդեցության տակ էին անցնում արաբական տարածքները:

Գաղտնի համաձայնագրի 9-րդ հոդվածով Իտալիան Փոքր Ասիայում ստանալու էր Ադալիա նահանգը՝ հարակից տարածքներով:

Ինչպես տեսնում ենք, Կիլիկիան անցնելու էր Ֆրանսիային, իսկ Իտալիան ստանալու էր այդ հայկական երկրամասից արևմուտք ընկած տարածքը: Թվում էր՝ արդեն 1915 թ. գարնանը Անտանտի երկրները ճշգրտել էին օսմանյան տիրույթների ապագան: Սակայն Անտանտի երկրների ախորժակը գնալով ավելի էր մեծանում:

Ֆրանսիան և Մեծ Բրիտանիան, որպեսզի ավելի հստակեցնեն օսմանյան տարածքների սահմանաբաժանումը և հագուրդ տան իրենց գաղութատիրական ախորժակին, 1915 թ. նոյեմբերին սկսեցին գաղտնի բանակցություններ, որոնք վարում էին դիվանագետներ Մարկ Սայքսը և Ժորժ Պիկոն: Նախնական համաձայնության գալուց հետո նրանք նոր պայմանները 1916 թ. մարտին ներկայացրին նաև ռուսական կողմին:

1916 թ. ապրիլի 26-ին Ռուսաստանի արտգործնախարար Մերգել Սագոնովի և Պետրոգրադում ֆրանսիական դեսպան Մորիս Պալեոլոգի միջև փոխանակված հուշագրերով ստորագրվեց ռուս - ֆրանսիական համաձայնագիր, որով Ռուսաստանը իր համաձայնությունը հայտնեց Օսմանյան կայսրության բաժանման ֆրանս - բրիտանական նախագծին [2, էջ 391 - 395]: Մայիսի 9-ին և 16-ին Մեծ Բրիտանիայի արտգործնախարար Էդուարդ Գրեյի և Լոնդոնում Ֆրանսիայի դեսպան Պոլ Կամբոնի միջև փոխանակված հուշագրերով ստորագրվեց Սայքս-Պիկոյի գաղտնի համաձայնագիրը [3, էջ 97]:

Այդ նոր համաձայնությամբ Ֆրանսիային էին անցնելու Լիբանանը, Սիրիայի ծովափնյա շրջանը, Կիլիկիան և Արևմտյան Հայաստանի զգալի մասը՝ Դիարբեքի, Խարբեռդի և Սեբաստիայի նահանգները: Ֆրանսիական ազդեցության գոտի էին ճանաչվելու Հալեպի, Մոսուլի, Դեիրի և Դամասկոսի նահանգները:

«Ափի այս հատվածի և ցամաքային մասի ղեկավարումը ֆրանսիական իմպերիալիստներին տվեցին այն, ինչին նրանք ամենից շատ էին ձգտում Մերձավոր Արևելքում, որն է՝ այնպիսի երկրի փաստական տիրապետումը, որի նկատմամբ Ֆրանսիան ուներ տնտեսական և մշակութային հետաքրքրություններ. մետաքսի արտադրության կազմակերպումը Սիրիայում և բամբակի պտտենցիալ արտադրությունը Կիլիկիայում, Արդանայի պղնձի հանքերի սեփականության իրավունքը և Բաղդադի երկաթուղու այն հատվածի ձեռքբերումը, որը ձգվում էր Մոսուլից մինչև Կիլիկիան դարպասները», գրում է Էդուարդ Էրլը [6, էջ 294]:

Փաստորեն՝ Անտանտի երեք տերությունները նոր գաղտնի համաձայնագիր ստորագրեցին՝ առանց այդ մասին տեղյակ պահելու դաշնակից Իտալիային: Ֆրանսիան կարողացավ ապահովել երկու դաշնակիցների համաձայնությունը՝ պատերազմից հետո կարևոր տնտեսական ու ռազմական դիրք ունեցող Կիլիկիային տիրելու խնդրում:

Թուրքիայի բաժանման մասին ռուս-բրիտանական գաղտնի համաձայնագրի գոյության մասին իտալական կողմը դեռևս 1916 թ. մայիսին հարցում էր կատարել բրիտանացիներին: Նրանց մոտ կասկածներ էր առաջացրել այն հանգամանքը, որ Բրիտանիայի վարչապետ Հերբերտ Ասքոլիթը ապրիլի 26 (մայիսի 9)-ին հայտարարել էր, որ առաջին անգամ Ռուսաստանի և Բրիտանիայի միջև լիակատար համաձայնություն է տիրում: Սակայն Բրիտանիայի, Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի ԱԳ նախարարները և Լոնդոնում, Փարիզում, Պետրոգրադում և Հռոմում այդ երկրների դեսպանները երկարատև քննարկումներից հետո որոշեցին գաղտնի պահել Սայքս-Պիկոյի համաձայնագրի գոյությունը և իտալական կողմին համոզեցին, որ թուրքական տարածքների բաժանման հարցում մնում են Լոնդոնի համաձայնագրի շրջանակներում [9, էջ 189 - 197]:

Հուլիսի 4 (17)-ին Փարիզում իտալական դեսպան Տ. Տիտտոնին Ֆրանսիայի վարչապետ և ԱԳ նախարար Արիստիդ Բրիանի հետ հանդիպման ժամանակ մատնանշել էր, որ Իտալիան հետաքրքրված է ոչ միայն Ադալիայով, այլ նաև՝ Սիրիայով և Կիլիկիայով: Վարչապետը պատասխանել էր, որ Ադալիան արդեն դաշնակիցների կողմից տրվել է Իտալիային, իսկ Սիրիան և Կիլիկիան ամբողջությամբ մտնում են Ֆրանսիայի ազդեցության գոտու մեջ [9, էջ 213]:

1916 թ. սեպտեմբերին Իտալիայի արտգործնախարար Սիդնի Սոննինոն տեղեկացավ Սայքս-Պիկոյի համաձայնագրի գոյության մասին: Դա նրան խիստ բարկացրեց, քանի որ դաշնակիցները Իտալիայի թիկունքում գաղտնի համաձայնագիր էին կնքել: Նա Իտալիայում բրիտանական դեսպան Ռոնել Ռոդից պահանջեց բացատրություններ տալ այդ հարցի շուրջ [8, էջ 104]: Բրիտանիայի ԱԳ նախարար Էդուարդ Գրեյը ստիպված էր իրազեկել համաձայնագրի պայմանների մասին: Նա հոկտեմբերի 5-ին Լոնդոնում իտալական դեսպան մարկիզ Գուլիելմո Իմպերիալիին տրամադրեց համաձայնագրի պայմանները [9, էջ 257]:

Հոկտեմբերին Ս. Սոննինոն Անտանտի մյուս երեք տերություններից պահանջեց Լոնդոնում հրավիրել քառակողմ կոնֆերանս և նոր համաձայնագիր կնքել, ուր ներկայացված կլինեն նաև Իտալիայի պահանջներն ու ձգտումները [8, էջ 105]:

Նոյեմբերի 6 (19)-ին Ս. Սոննինոն Անտանտի ԱԳ նախարարներին հուշագրեր ներկայացրեց, ուր ներկայացվում էին իտալական

պահանջները Միջերկրականի ավազանում [9, էջ 253 - 260]: Իտալիան պահանջում էր, Ադալիայից բացի, իրեն հանձնել այդ երկրամասին սահմանակից Ադանայի, Կոնիայի, Այդինի նահանգները և Զմյուռնիան: Դա բացատրում էին տնտեսական, քաղաքական, մշակութային, աշխարհագրական տարբեր գործոններով: Իտալացիները ցանկանում էին վերահսկել Կոնիայից Կիլիկիայով անցնող երկաթուղագիծը, անհրաժեշտ էին համարում ստանալ Մերսինը, քանի որ այն միակ հարմար նավահանգիստն էր, որից կարող էին օգտվել: Այդ ամենը բացատրում էին Միջերկրականի արևելքում Անտանտի դաշնակից երկրներին հավասար իրավունքներ ապահովելու ցանկությամբ: Հուշագրում նշվում էր, որ Ադանայի ու Մերսինի շրջանները Սիրիայի հետ կապված չեն «ոչ աշխարհագրական, ոչ էլ պատմական, էթնիկական, մշակութային և ռազմավարական տեսանկյունից» [9, էջ 255]:

Այդ ընդարձակ պահանջները հակասում էին Սայքս-Պիկոյի համաձայնագրի մի շարք կետերին, հատկապես՝ Ֆրանսիայի և Ռուսաստանի շահերին և լուրջ դժգոհություն առաջացրին վերջիններիս մոտ [9, էջ 260 - 262]:

1917 թ. հունվարի 29 (փետրվարի 11)-ին Մեծ Բրիտանիայի նոր արտգործնախարար Արթուր Բալֆուրը Իտալիայի, Ֆրանսիայի դեսպաններ՝ Գ. Իմպերիալիի, Պոլ Կամբոնի և Ռուսաստանի հավատարմատար Կոստանդին Նաբոկովի հետ Լոնդոնում քննարկեց իտալական պահանջները: Իտալիան, բացի Ադալիայից, ցանկանում էր իր տիրություններին միացնել նաև Այդինի և Ադանայի նահանգները՝ վերահսկողության տակ վերցնել Կոնիա-Ադանա-Մերսին երկաթուղին, իսկ Կիլիկիայի հյուսիսային մասը պատրաստ էր թողնել Ֆրանսիային [8, էջ 104 - 106]: Դրանով Իտալիան ձգտում էր պատժել Ֆրանսիային իր թիկունքում կնքած գաղտնի համաձայնագրի համար, միաժամանակ իր տիրությունների մեջ ներառել Փոքր Ասիայի Միջերկրականին հարող ամբողջ տարածքը, վերահսկողության տակ վերցնել Միջերկրականի արևելքի ամբողջ հյուսիսային հատվածը և Կիլիկիայով անցնող երկաթուղին:

Գ. Իմպերիալին հայտարարեց, որ պետք է բավարարվեն Իտալիայի ներկայացրած ձգտումները: Պ. Կամբոնը հակադարձեց, որ Ադանան ու Մերսինը կապված են Սիրիայի հետ և մինչև Անամուռ ընկած տարածքը պետք է անցնի Ֆրանսիային, իսկ Կոնիայից դեպի ծով ամենահարմար ելքը Ադալիան է: Ա. Բալֆուրն առաջարկեց իտալական ձգտումները բավարարել Փոքր Ասիայի մյուս հատվածներում, որպեսզի խուսափեն ֆրանսիական շահերը ոտնահարելուց: Իսկ Կ. Նաբոկովը պահանջում էր, որպեսզի ապագա թուրքական պետությանը բավարար տարածք թողնեն կենսունակությունը պահելու համար և դեմ էր

Զմյուռնիան Իտալիային հանձնելուն: Ի վերջո, որոշվեց Կ. Պոլսում նախկին բրիտանական դեսպան Լուի Մալլետին հանձնարարել կազմելու բոլորի համար ընդունելի նախագիծ [9, էջ 285 - 286]:

Ինչպես տեսանք, Կիլիկիան Լոնդոնի և Սայքս-Պիկոյի համաձայնագրերով պետք է անցնեք Ֆրանսիային, հետևաբար՝ իտալական ձգտումները հակասության մեջ էին մտնում նախորդ պայմանագրերի հետ: Փաստորեն՝ Կիլիկիան լուրջ կռիվներով դարձավ ֆրանս-իտալական հարաբերություններում:

Հունվարի 30 (փետրվարի 12)-ին Լոնդոնում գումարվեց երկրորդ նիստը: Ա. Բալֆուրը իտալական դեսպան մարկիզ Գուլիելմո Իմպերիալին հիշեցրեց, որ Իտալիան Լոնդոնի համաձայնագրով պարտավորվել է հարգել դաշնակիցների պայմանավորվածությունները և առաջարկեց ստանալ Այդինը, իսկ Կիլիկիայում ճանաչել Ֆրանսիայի իրավունքները: Մակայն դեսպանը կտրականապես առարկեց ցանկացած որոշման դեմ, որն Ադանան և Մերսինի նավահանգիստը չէր ներառի իտալական ազդեցության գոտու մեջ: Դրանով լոնդոնյան բանակցությունները մտան փակուղի և փաստորեն կանգնեցին ձախողման վտանգի առաջ [8, էջ 107]:

Փետրվարի 3 (16)-ին բրիտանական ԱԳՆ կողմից Գ. Իմպերիալին տրամադրվեց հուշագիր, ուր համեմատության մեջ մանրամասն ներկայացվում էին Իտալիային առաջարկվող Կոնիայի, Ադալիայի, Այդինի, Բրուսայի տարածքների և ֆրանսիական ազդեցության տակ անցնող երկրամասերի բնակչությունը, բարեբերությունը, բնական ռեսուրսները, տեղական հարստությունները, երկաթուղիները, ճանապարհները, նավահանգիստները, առևտուրը և ցույց էր տրվում, որ դրանք հավասարազոր են իրար [9, էջ 293 - 296]: Այսպիսով՝ փորձ էր արվում համոզելու իտալացիներին, որ նրանք անտեսված չեն և տնտեսապես շահավետ բաժին են ստանալու «օսմանյան ժառանգությունից»:

Այս ընթացքում Ռուսաստանում տապալվեց ցարական իշխանությունը և մարտի 1 (14)-ին ձևավորվեց Ժամանակավոր կառավարությունը, իսկ Ֆրանսիայում մարտի 6 (19)-ին նոր կառավարություն ձևավորեց Ալեքսանդր Ռիբոն: Ռուսական նոր ԱԳ նախարար Պավել Միլյուկովը մարտի 8 (21)-ին տեղեկացրեց Լոնդոնում, Փարիզում, Հռոմում և Տոկիոյում ռուսական դեսպաններին, որ Ժամանակավոր կառավարությունը հավատարիմ է դաշնակիցների հետ նախկինում կնքված բոլոր համաձայնագրերին և պահանջեց, որպեսզի Անտանտի երկրները նույնպես հավաստեն իրենց պատրաստակամությունը պահպանելու Ռուսաստանի հետ կնքված պայմանագրերը [9, էջ 308 - 309]:

Ստեղծվել էր քաղաքական նոր իրադրություն, և Անտանտի երկրներին անհրաժեշտ էր հնարավորինս արագ լուծել ներքին տարաձայնությունները:

1917 թ. ապրիլի 19-ին Սեն ժան դե Մորիենում կայացած հանդիպման ժամանակ Մեծ Բրիտանիայի և Ֆրանսիայի վարչապետներ Դեյվիդ Լլոյդ Ջորջը և Ա. Ռիբոն համաձայնության եկան Ս. Մոնինոյի հետ, որով պատերազմից հետո Բոսլիային պետք է անցնեին Փոքր Ասիայի հարավ-արևմտյան տարածքները՝ Իզմիրի, Այդինի և Ադալիայի շրջանները՝ մինչև Ադանայի նահանգի սահմանը: Վերջինս անցնելու էր Ֆրանսիային: Ա. Ռիբոն նույնիսկ համաձայնեց Բոսլիային թողնել Ադանայի նահանգի Մերսինից արևմուտք ընկած տարածքները, չնայած Սալքս-Պիկոյի համաձայնագրով դրանք անցնելու էին Ֆրանսիային [8, էջ 108]: Ալեքսանդրետում, Հայֆայում, Աքրայում Բոսլիան ունենալու էր այն իրավունքներն ու արտոնությունները, որոնք Ֆրանսիան և Բրիտանիան փոխադարձաբար ապահովել էին իրենց համար: Մերսինը ճանաչվելու էր պորտո-ֆրանկո, իսկ այնտեղից իտալական ապրանքների համար ազատ երկաթուղային տրանզիտ էր ապահովվելու Ադանայի նահանգով դեպի Բոսլիայի ազդեցության գոտի: Կիլիկիայի բոլոր նավահանգիստներում իտալական նավերի ու ապրանքների համար խոչընդոտներ չէին լինելու [9, էջ 348 - 349]:

Հետագա ամիսներին քննարկվեց Սեն ժան դե Մորիենի համաձայնագրի հաստատման հարցը: Բանակցությունները եռակողմ էին, քանի որ Ռուսաստանում հակապատերազմական տրամադրություններն էին իշխող դարձել, իսկ ժամանակավոր կառավարությունը հայտարարել էր առանց բռնազավթումների հաշտություն կնքելու պատրաստակամության մասին:

Փաստորեն՝ եթե մեկ տարի առաջ Բոսլիային էին դուրս թողել բանակցությունից և նրա թիկունքում գաղտնի համաձայնագիր էին կնքել, որը բավական լուրջ անախորժություններ ստեղծեց դաշնակիցների միջև, ապա այժմ նույնը կրկնում էին Ռուսաստանի հետ: Ռուսական կողմը երկար ժամանակ ապարդյուն փորձում էր տեղեկանալ առանց իրեն տեղի ունեցած համաձայնության պայմանների մասին:

Բնականաբար, ռուսական կողմը չափազանց դժգոհ մնաց, քանի որ առանց իր կարծիքը հարցնելու դաշնակիցները նոր համաձայնություն էին կնքել [9, էջ 99 - 100, 322]:

Սեն ժան դե Մորիենի համաձայնագիրը երեք տերությունների կողմից հաստատվեց 1917 թ. օգոստոսի 18-սեպտեմբերի 26-ը փոխանակված հուշագրերով [7, էջ 184]:

Անտանտի տերությունների միջև կայացած համաձայնությամբ պատերազմից հետո «օսմանյան ժառանգությունից» Բոսլիային էր

անցնելու «Կանաչ» գոտին՝ Իզմիրի և Կոնիայի նահանգների մեծագույն մասը: Իտալական ազդեցության տարածք էր ճանաչվում «C» գոտին՝ Իզմիրի հյուսիսային և Բուրսայի հարավային շրջանները:

Մ. Անդերսոնն այդ գործարքի մասին նշում է, որ «Ըստ էության սա մի փորձ էր Կիլիկիայից շեղելու իտալական ծավալապաշտությունը, որտեղ այն սուր կերպով բխվում էր Ֆրանսիայի շահերին և բավարարելու այն Արևմտյան Փոքր Ասիայում» [4, էջ 344]:

Փաստորեն՝ Կիլիկիայի հարցը բարձրացնելով և ընդարձակ պահանջներ ներկայացնելով, Իտալիան ի վերջո կարողացավ դաշնակիցների համոզել, որպեսզի Փոքր Ասիայի հարավի և արևմուտքի զգալի մասի վրա ճանաչեն իր իրավունքները:

Այսպիսով, ռազմավարական և տնտեսական կարևոր դիրք ունեցող Կիլիկիան Առաջին աշխարհամարտի տարիներին իր վրա էր սկսեռել Անտանտի երկրների ուշադրությունը: Մեծ Բրիտանիան և Ռուսաստանը ավելի հեշտությամբ հրաժարվեցին Կիլիկիայից հոգուտ Ֆրանսիայի: Առավել բուռն բանավեճ այդ հայկական երկրամասի շուրջ ծավալեց Իտալիան: Սակայն դաշնակիցները կարողացան նրան համոզել Կիլիկիայի փոխարեն տարածքային ավելի ընդարձակ ձեռքբերումներ ունենալ Փոքր Ասիայի արևմտյան հատվածում:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Գասպարյան Ռ., Հայկական կոտորածները Կիլիկիայում (XIX դարի 90-ական թթ. - 1921 թ.), Երևան, 2005:
2. Հայաստանը միջազգային դիվանագիտության և սովետական արտաքին քաղաքականության փաստաթղթերում, Ջ.Կիրակոսյանի խմբագրությամբ, Երևան, 1972:
3. Հովհաննիսյան Լ., Հայկական հարցը և մեծ տերությունները 1914-1917թթ., Երևան, 2002:
4. Anderson M.S., The Eastern Question 1774-1923. A study in International Relations, London, 1966.
5. Documents on British Foreign Policy 1919-1939. Edited by Woodward and Rohan Butler. First series, vol. I, London, 1947.
6. Earle Edward M., Turkey, the Great Powers and the Bagdad Railway, New York, 1966.
7. Graham M. F., Goldstein E., Langhorne R., Guide to international relations and diplomacy, London, 2002.
8. Helmreich Paul C., Italy and the Anglo-French Repudiation of the 1917 St. Jean de Maurienne Agreement, "The Journal of Modern History", The University of Chicago Press, Vol. 48, No. 2, June, 1976, pp. 99-139.

9. Раздел Азиатской Турции по секретным документам б. министерства иностранных дел. Под редакцией Е.А.Адамова, Москва, 1924.

РЕЗЮМЕ
ИТАЛЬЯНСКИЕ ПРЕТЕНЗИИ В КИЛИКИИ ВО ВРЕМЯ
ПЕРВОЙ МИРОВОЙ ВОЙНЫ
С.А.ПОГОСЯН

Киликия имеет стратегическое и экономическое важное положение, поэтому привлек внимание государств Антанты в годы Первой мировой войны. Великобритания и Россия более легко отказались от Киликии в пользу Франции. Наиболее жаркие споры вокруг региона начал Италия. Тем не менее, союзники смогли убедить его и вместо Киликии, он получил больше земель в западной части Малой Азии.

SUMMARY
THE ITALIAN CLAIMS OVER CILICIA DURING FIRST WORLD WAR
S.A.POGHOSYAN

Cilicia has strategic and economic important position, so he drew the attention of the Entente states during the First World War. Britain and Russia more easily abandoned from Cilicia in favor of France. The most heated debate around the region began Italy. However, the Allies were able to convince him and instead of Cilicia, he received more lands in the western part of Asia Minor.